

Westerdwersreed 7 te Opende (gemeente Grootegast)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen
gemeente: Grootegast
plaats: Opende
toponiem: Westerdwarsreed 7
bevoegd gezag: gemeente Grootegast
opdrachtgever: gemeente Grootegast
centrumcoördinaten: 208.715/577.523
kaartblad: 6G
onderzoeksmeldingsnummer: 64497
beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Grootegast en E-depot
uitvoerder: Libau
rapportnummer: 14-301
auteur: M. de Jong MA
autorisatie: drs. J. Molema
telefoon: 050-3126545
fax: 050-3123362
e-mail: info@libau.nl

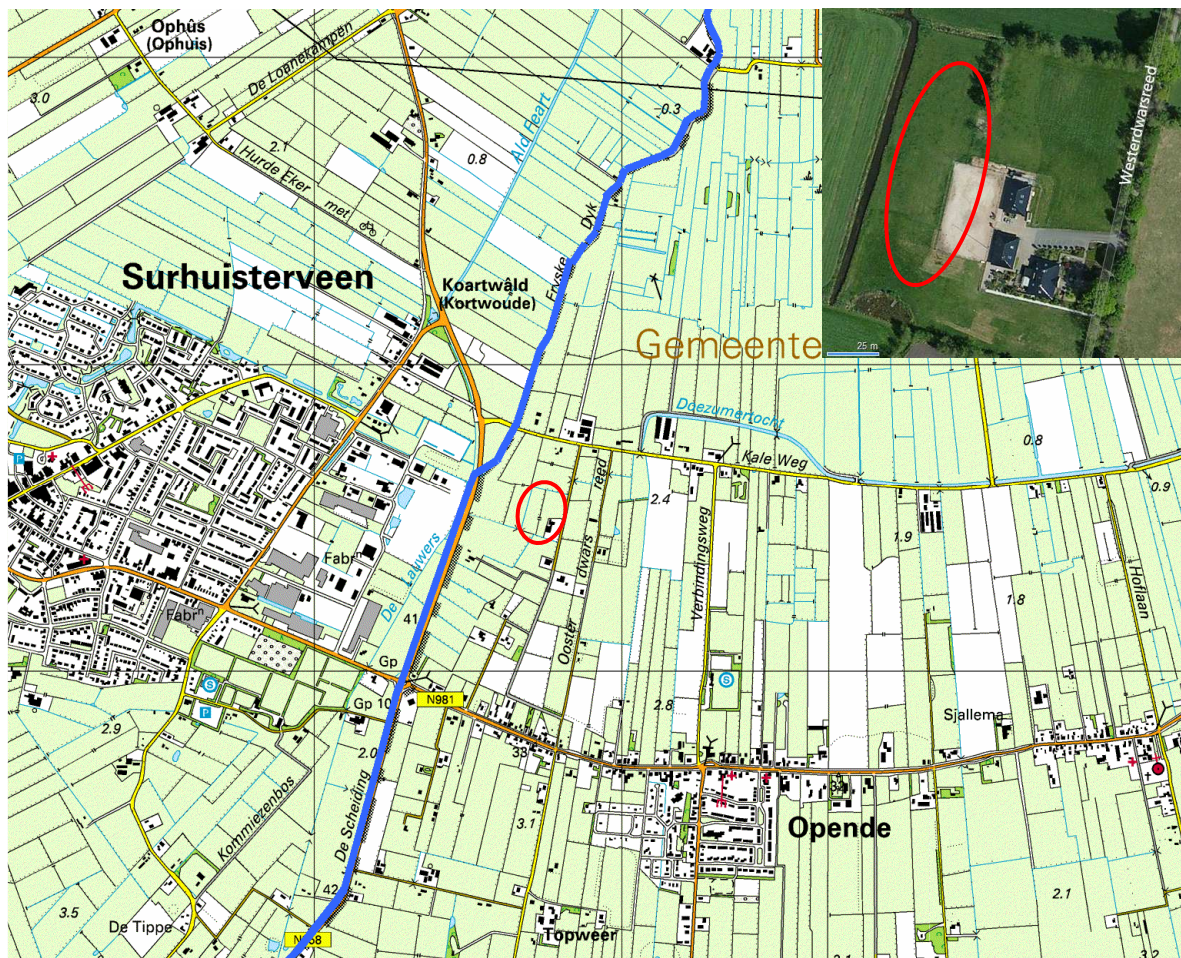

Westerdwarreed 7 te Opende (gemeente Grootegast)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Grootegast, vertegenwoordigd door dhr. H. van der Meer, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Westerdwarreed 7 te Opende (zie figuur 1). De aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen tot de aanleg van een vijver over een oppervlak van ruim 4000 m² (grootste lengte circa 100 m, breedte 40 tot 50 m). De maximale diepte van de vijver wordt 2 m onder maaiveld. Verder behelst het plan de aanleg van een wandelpad rondom het erf en de aanleg van een dijk ten westen van de vijver, langs de perceelsgrens. De uitgegraven grond zal ter plaatse worden gebruikt ter egalisatie en ophoging van het perceel. Het gebied waar de ingrepen worden beoogd, wordt hieronder verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Topografische kaart waarop Westerdwarreed 7 te Opende is aangegeven met een rode omlijning (Topografische Atlas Groningen). In de inzet is een recente luchtfoto opgenomen (www.bing.com/maps) waarop het plangebied met een rood kader is aangegeven.

Landschappelijke en aardkundige informatie

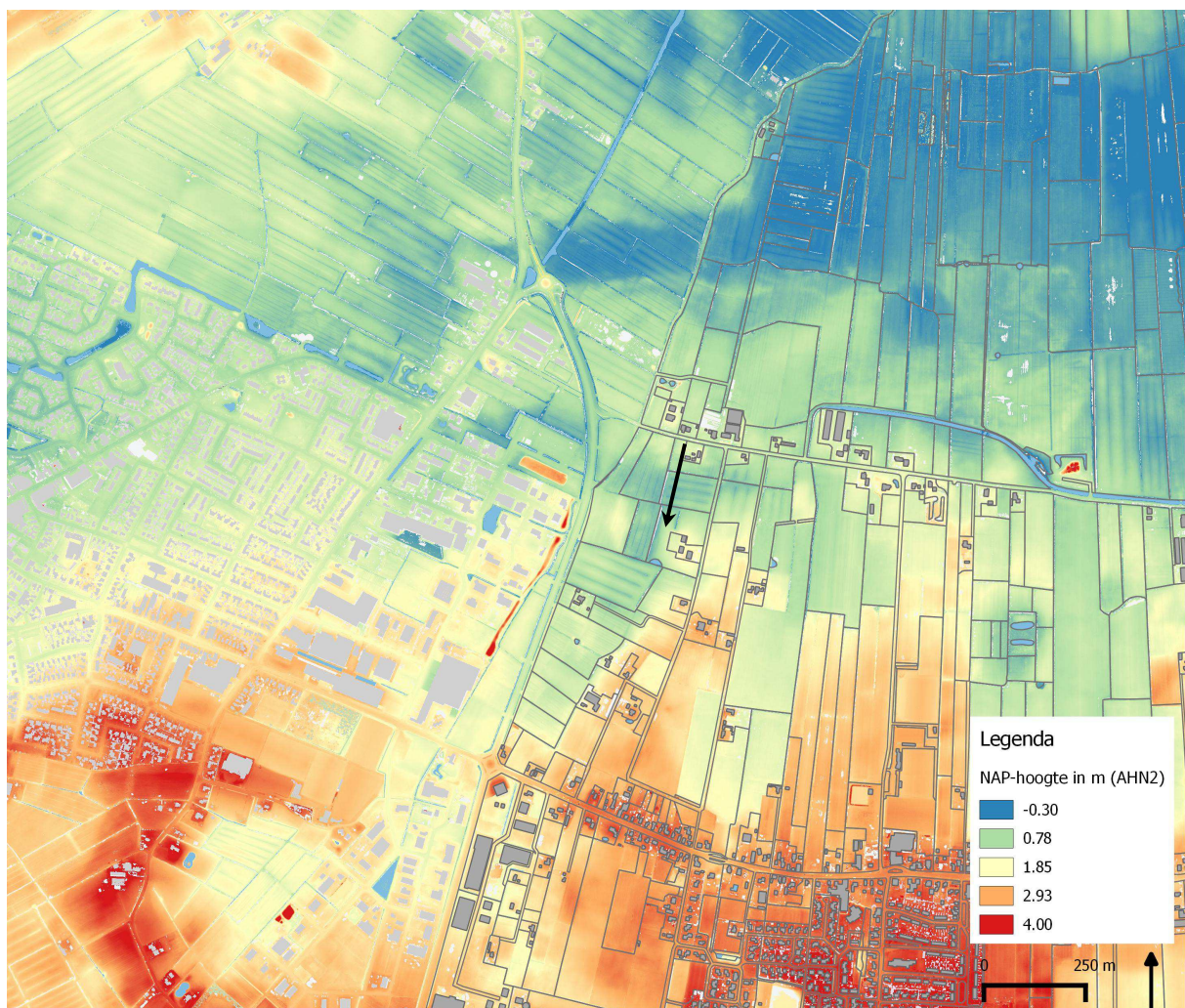
Het plangebied ligt ten oosten van de rivier de Lauwers, in het historisch landschap Langewold. Langewold is geofysisch te beschouwen als een uitloper van het Drents Plateau. Het landschap Langewold bestaat uit oost-west georiënteerde ruggen, van elkaar gescheiden door langgerekte laagtes waarin riviertjes zijn ontstaan (zie bijvoorbeeld Schroor & Meijering, 2007). Het plangebied ligt op de noordelijke flank van één van deze ruggen. Op de (lagere) zandgronden was in de prehistorie een groot veengebied ontstaan dat aan de noordzijde begrenst werd door uitgestrekte kwelders. Dit veengebied werd in de vroege middeleeuwen zowel vanaf de klei als vanuit de glaciële ruggen in cultuur gebracht. Door het inklinken van het veen daalde het land en kon het zeewater in de vroege middeleeuwen via het zich uitbreidende Lauwerssestuarium tot ver in het binnenland doordringen. Hierbij werd op het veen een pakket klei afgezet.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied op een dekzandglooiing (code Ng1) ligt, aan de noordelijke flank van een glaciale rug (code Gr1; zie bijlage Fysisch geografische kaart). Pal ten noordwesten daarvan ligt een dekzandvlakte bedekt met een veenrestant van 15-40 cm dikte en een kleidek van 15-40 cm dikte (code moNv2). Ten noorden van het plangebied ligt een ontgonnen veenvlakte waarop nog een restant veen van meer dan 40 cm dikte ligt (code Ov2). In het beekdal van de Lauwers is de vanuit zee afgezette klei aangegeven als getij-afzettingsvlakte (code Mv2).

De geomorfologische kaart toont een glooiing van hellingafspoelingen (code 4H3) in het zuidoosten van het plangebied en een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal) in het noordwesten van het plangebied (code 2M14). Op de bodemkaart is aangegeven dat in het plangebied moerige eerdgronden met een zavel- of kleidek en een moerige tussenlaag op zand (code kWz) voorkomen (zie bijlage Bodemkaart). Dit wijst op overspoeling vanuit de Lauwers waarbij een (dunne) laag klei is afgezet. Aan de oost-, west- en zuidzijde hiervan liggen laarpodzolgronden bestaande uit lemig fijn zand (code cHn23). Laarpodzolgronden worden gekenmerkt door een esdek van meer dan 30 cm dikte.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat het plangebied op de noordelijke rand van een rug ligt, juist waar deze over gaat in een kleine laagte. Verder in noordelijke richting neemt de hoogte van de rug beduidend af. Het beekdal van de Lauwers is ter hoogte van het plangebied niet tot nauwelijks herkenbaar op de hoogtekaart; in noordelijke richting zijn het beekdal en diens zijtakken wel herkenbaar als laagte.

Figuur 2: Hoogteverschillen in en rondom het plangebied (www.ahn.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl.

Archeologische en historische informatie

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK), noch zijn uit het plangebied archeologische vondsten bekend (geen registraties in de archeologische database Archis). In de omgeving van het plangebied zijn enkele vindplaatsen geregistreerd. Het betreft een vindplaats met bewerkt vuursteen uit het

laat paleolithicum en mesolithicum (AMK-terrein 9839), een vindplaats met bewerkt vuursteen uit het laat paleolithicum (AMK-terrein 9840), de locatie van de laatmiddeleeuwse kerk van Kortwoude (AMK-terrein 9838) en de voormalige borg Sjallema te Opende (AMK-terrein 5366).

Verder is in de omgeving van het plangebied een aantal archeologische waarnemingen geregistreerd. De dichtstbijzijnde hiervan betreft een vermeende grafheuvel waarvan na archeologisch onderzoek bleek dat het een natuurlijke welving is (waarneming 425297). Op de overige locaties is wel een vindplaats aanwezig. Deze betreffen met name vuursteenvindplaatsen waarvan vier uit de periode mesolithicum tot en met vroege bronstijd (waarnemingen 403107, 403201, 403203 en 403233), één die waarschijnlijk uit de periode mesolithicum tot vroege bronstijd dateert (waarneming 441283), één van onbekende datering (waarneming 420034), één verstoorde vindplaats (waarneming 456531) en één waar naast mesolithisch vuursteen ook aardewerk uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd is aangetroffen (waarneming 416062). Tenslotte is op één vindplaats aardewerk uit de late middeleeuwen en vroege nieuwe tijd aangetroffen (waarneming 300442).

Op de kadastrale minuut uit 1827 (gemeente Grootegast, sectie G3) is te zien dat het grootste, westelijke deel van het plangebied in gebruik was als hakbos (zie bijlage Kadastrale minuut). Het oostelijk deel van het plangebied was in gebruik als heide. De percelen waren het eigendom van de erven van Hindrik Tonnis Top die te Topweer woonde (HisGIS). Op de topografische militaire kaarten van 1854 en 1864 is te zien dat op de perceelsgrenzen bomen groeiden (WatWasWaar; HisGIS). De Westerdwarsreed is dan aanwezig als voetpad. Op de Bonnekaart uit 1929 is op het erf waartoe het plangebied behoort voor het eerst bebouwing aangegeven. Het plangebied lijkt dan in gebruik te zijn als bouwland. Ook groeien er twee kleine bosjes. Momenteel is het plangebied in gebruik als grasland. In het zuiden van het perceel is (vermoedelijk) in de vroege 21ste eeuw een poel aangelegd. Deze komt niet voor in het huidige planvoornemen en ligt buiten de nieuw te graven waterpartij.

Overweging en advies

Het plangebied ligt op de noordelijke flank van een glaciale rug waar de rug afloopt naar het beekdal van de rivier de Lauwers. In de prehistorie (met name de steentijd) vestigde men zich over het algemeen nabij dergelijke landschapsovergangen. In het plangebied bestaat kans op resten van activiteiten uit de prehistorie (met name de steentijd) en mogelijk ook de vroege middeleeuwen die samenhangen met bijvoorbeeld jacht en visvangst in en bij het beekdal en (wat betreft de vroege middeleeuwen) ook met turfwinning en ontginning.

De bedekking met een dunne kleilaag wijst op zeewater dat hier vanuit het Lauwersestuarium in de vroege middeleeuwen doorgedrongen is. Sindsdien is het plangebied zelf waarschijnlijk tamelijk nat gebleven. In de omgeving van het plangebied is in de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd een esdek ontstaan maar in het plangebied zelf ontbreekt dit. De kans op archeologische resten uit de (late) middeleeuwen en nieuwe tijd wordt daarom klein geacht.

Op basis van de bovenstaande informatie wordt geadviseerd een archeologisch booronderzoek uit te laten voeren. Het booronderzoek dient te bestaan uit 6 boringen. Het booronderzoek dient te zijn gericht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals vuursteen, houtskool en aardewerk en de gaafheid van de bodem. Relevante bodemlagen dienen te worden gezeefd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Geomorfologische kaart;
- Bodemkaart;
- Kaart archeologie;
- Kadastrale minuut;
- Bonnekaart.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Schroor, M., & J. Meijering, 2007. *Golden Raand. Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers bv, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000*. Stiboka Wageningen.

Topografische atlas Groningen 1:25.000. ANWB bv, 2004. Den Haag.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

WatWasWaar, minuutplans uit het begin van de negentiende eeuw en overige historische kaarten (www.watwaswaar.nl).

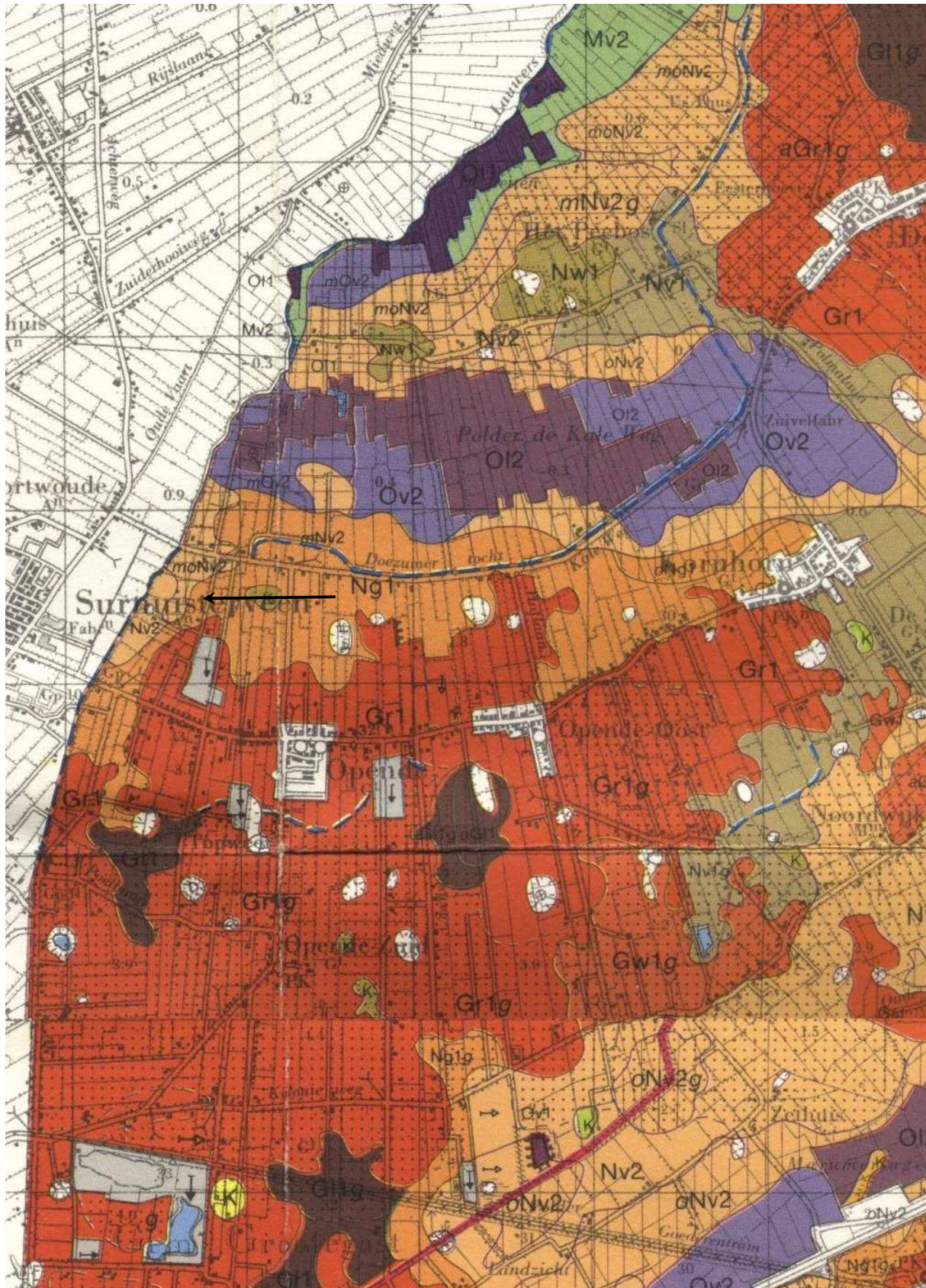

Archeologische periodes

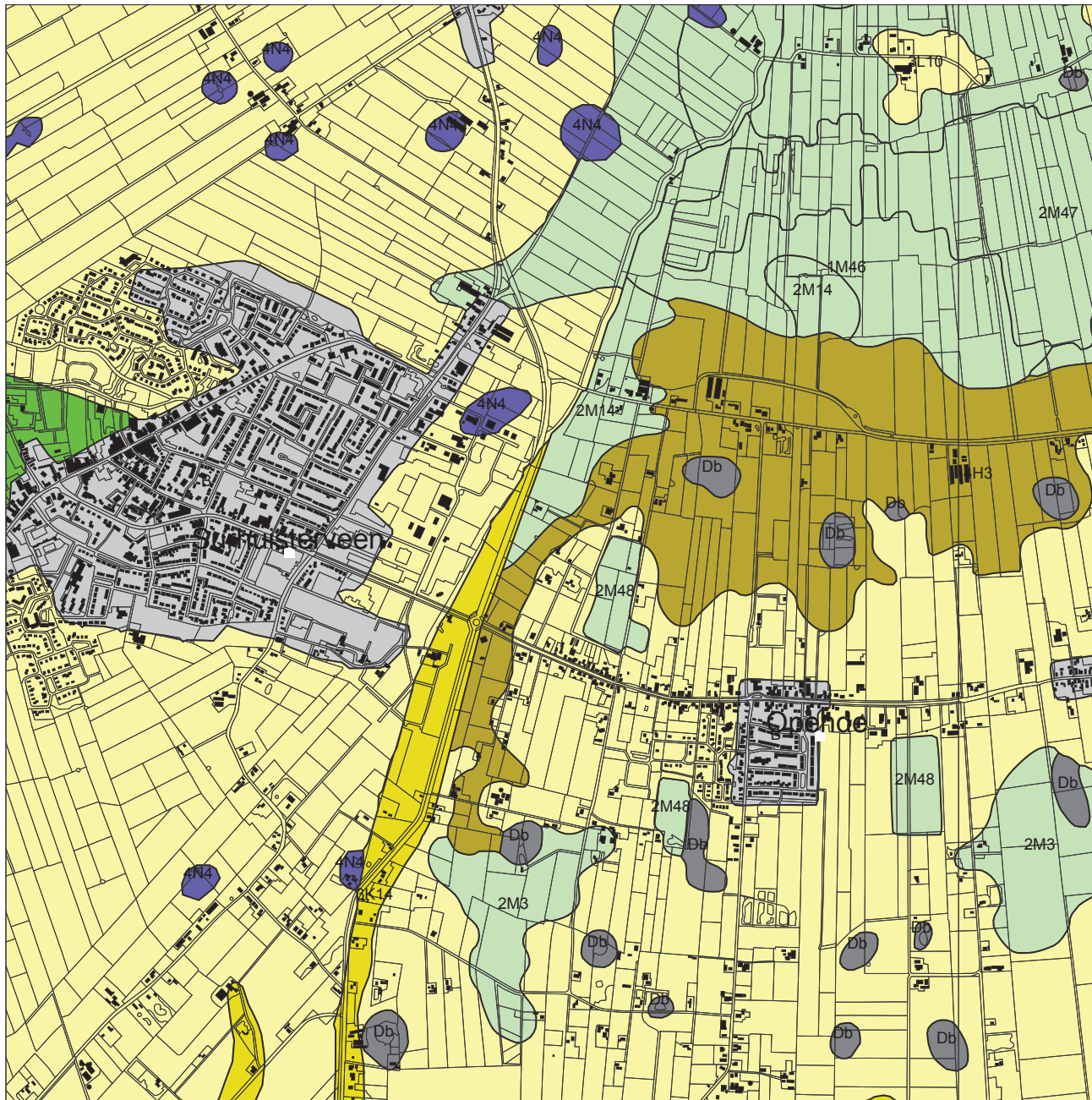
paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart Westerdwardsreed 7 te Opende
De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl

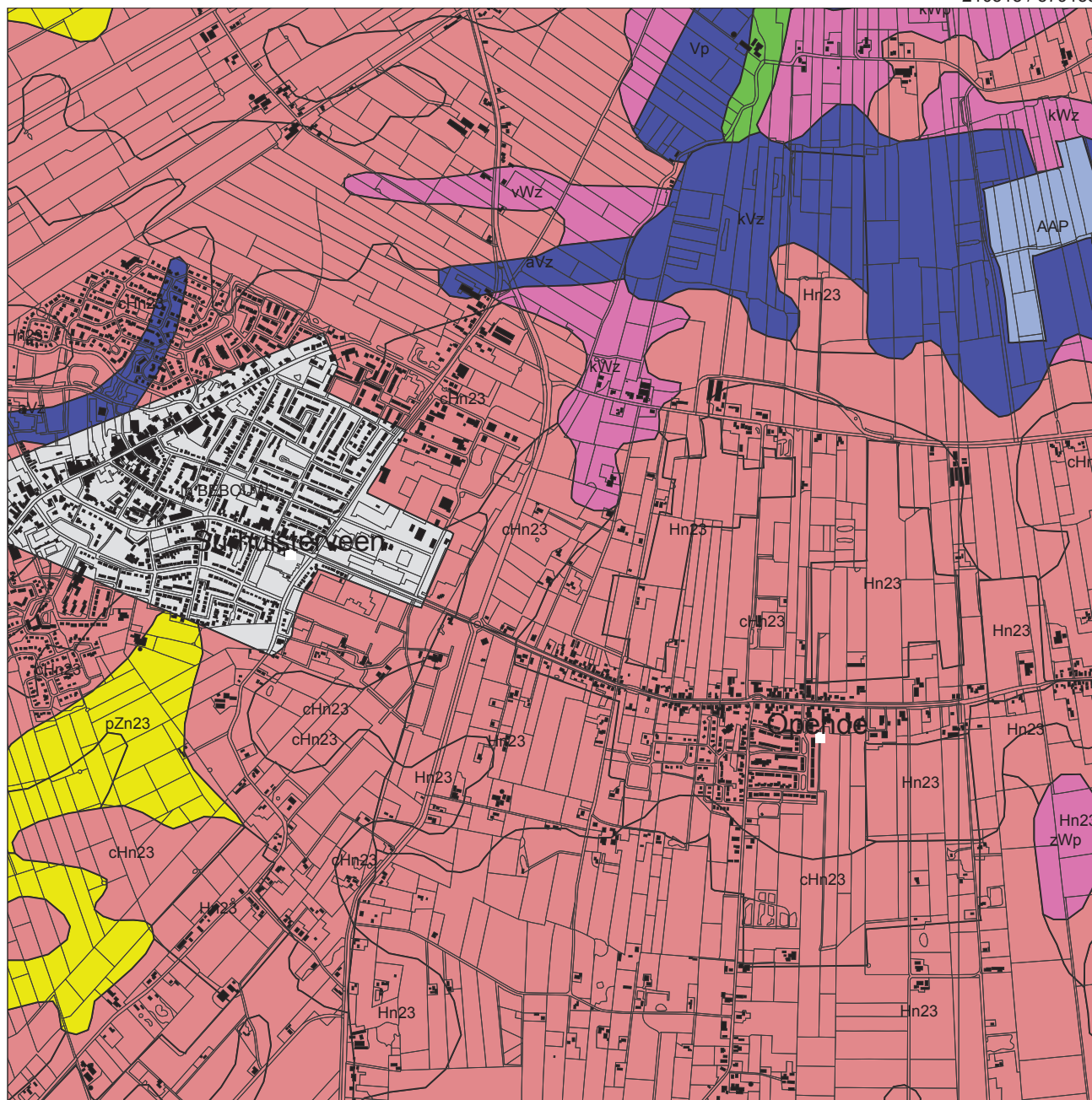
Legenda

- PLAATSNAMEN
- HUIZEN
  - TOP10 ((c)TDN)
- GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)
- Wanden
  - Hoge heuvels en ruggen
  - Terpen
  - Hoge duinen
  - Plateaus
  - Terrassen
  - Plateau-achtige vormen
  - Waaivormige glooiingen
  - Niet-waaivormige glooiingen
  - Lage ruggen en heuvels
  - Welvingen
  - Vlakten
  - Laagten
  - Ondiepe dalen
  - Matig diepe dalen
  - Diepe dalen
  - Water
  - Bebouwing
  - Overig (Dijken etc)

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Legenda

- PLAATSNAMEN
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- BODEM ((c)Alterra)**
- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviatile afz ouder pleistoceen
- Groeve, gegraven, mijnstort
- Kalksteenverweringsgronden
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder pleistoceen
- Niet-gerijpte minerale gronden
- Oude bewoningsplaatsen
- Rivierkleigronden
- Kalkh lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

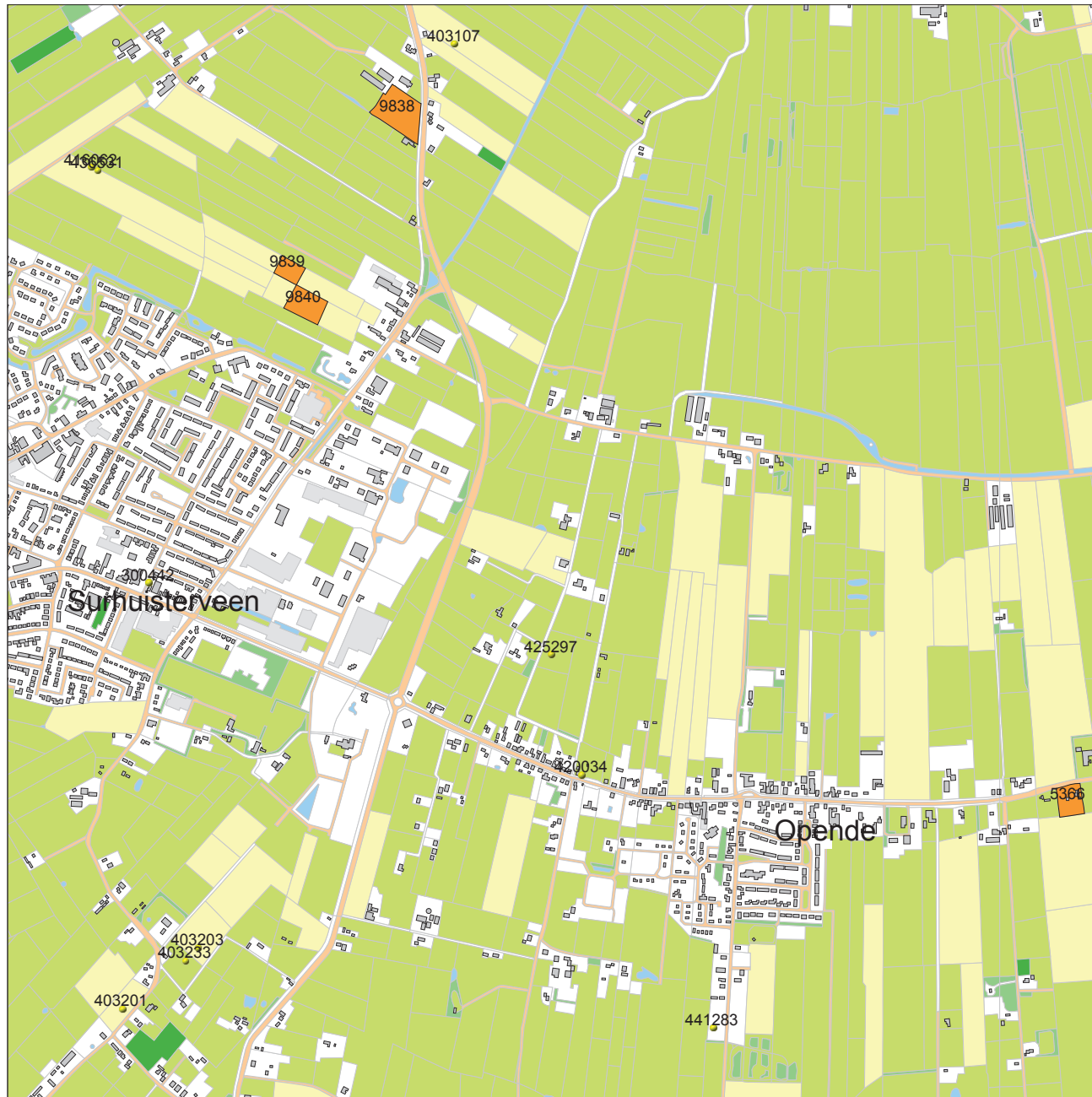

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

210295 / 578944

Libau

207179 / 575828

Legenda

- PLAATSNAMEN
- VONDSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- HUIZEN
- MONUMENTEN**
- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)**
- bebouwd gebied
- doorgaande wegen
- bos
- bouwland
- weiland
- boomgaard/kwekerij
- heide
- zand
- begraafplaats
- water
- overig bodemgebruik

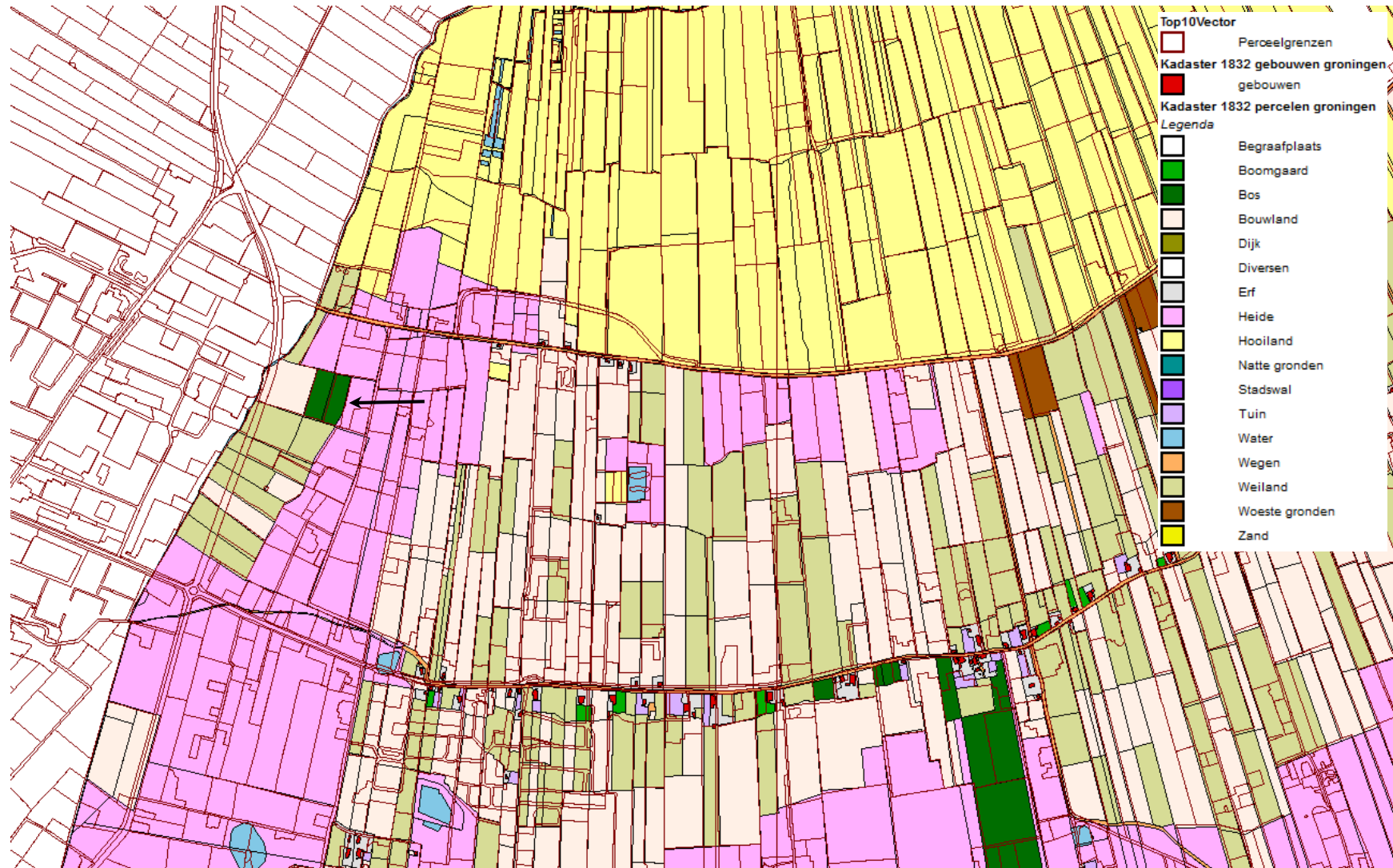

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kadastrale minuut Westerdwarsreed 7 te Opende met een projectie van de huidige perceelsgrenzen (HisGIS)

De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl

Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart van 1929: plangebied Westerdwarsreed 7 te Opende

De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl

